

DÁVID REBEKA¹
**BALLA PÉTER 1943-AS BALATONSZÁRSZÓI
ELŐADÁSÁNAK VIZSGÁLATA EGY ÚJ FORRÁS
TÜKRÉBEN**

Bevezetés

Az 1943-as balatonszárszói konferencia a magyar értelmiség huszadik századi útkeresésnek fontos és messzeható eseménye. E cikk egy olyan projekt részeként készül, ami a konferencián elhangzottakat egy új forrás, nevezetesen idősebb Halmos Béla építész mérnök jegyzetfüzete alapján vizsgálja.² A már általunk korábban ismert forrásokhoz (a konferencia megjelentetett jegyzőkönyve, illetve annak jubileumi újrakiadása) képestez sok értékes kiegészítéssel szolgál e kultúr- és politikatörténetileg is jelentős esemény megértéséhez.

Balla Péter előadása azért is fontos, mert ma nem feltétlenül a népzene jutna eszünkbe, amikor a társadalom- és kultúrpolitika kerül szóba. Hogyan, mi okból kerül egy népzene kutató egy ilyen konferencia előadói közé? Feltételezésem szerint ez egy olyan folyamat része, amelyben a népzene kiemelt helyet foglalt el a múlt század kultúrpolitikai vitáiban – mind a két háború között, mind pedig utána.

Balla Péter

Balla Péter zenetudós, népzene kutató, hegedűtanár, zeneszerző, Jad Vasem – díjas, „a népdal apostola”. 1908-ban született Hajdúszoboszlón, iskoláit a Bihar megyei Belényesen kezdte. Már középiskolás korában kórust szervezett. Érettségi után a román művelődési minisztérium ösztöndíjával jutott el a budapesti Zeneakadémiára. Zeneszerető református család tagjaként kapta a kezébe Bartók és Kodály 1923-ban kiadott százötven erdélyi népdalt tartalmazó gyűjteményét. A Néprajzi Múzeumban Lajtha László munkáját segítve ismerkedett meg a népdalgyűjtés módszereivel 1932-től kezdődően. Lajtha és

¹ Dávid Rebeka történelem- és ének-zene tanár, az ELTE BTK Társadalom- és gazdaságtörténet Doktori Program hallgatója. Kutatásának fókuszában a zene, a társadalom és a hatalom kapcsolata áll. Disszertációját a *Zenei propaganda és indoktrináció a Magyar Népköztársaságban* címmel Szívós Erika és Erdős Ákos tanárok témavezetésével írja.

² A jegyzetek készítője Kósa László professzor apósa. A jegyzetek felhasználását a Tanár Úr engedélyezte.

Constantin Brăilou ajánlásával kezdte meg első népzene-gyűjtőútját Bukovinában 1933-ban. Ugyanez évben megfordult Besszarábiában is.³

Következő gyűjtőútja 1934-ben Moldvába vezetett. Bár a Magyar Tudományos Akadémia, a Néprajzi Múzeum, a Román Zeneszerző Szövetség Folklór Archívuma, és a Népszövetség ajánlásával is rendelkezett, e gyűjtőút után az élesedő politikai helyzet miatt kiutasították Romániából.

1935-ben a Georg Höllering rendezésében készülő Hortobágy című dokumentum-játékfilm zenéjének összeállítására felkért Lajtha László asszisztenseként a film szereplőinek betanítására a kórusvezetési tapasztalattal rendelkező Balla Pétert bízta meg. Részt vett az 1936-ban kiadott *Magyar népzenei gramofonfelvételek*-et követő, 1937-től induló „*Pátria hanglemezsorozat*” zenei anyagának előválogatásában, a bemutató szövegek megírásában is.

Balla Péter a harmincas évek második felében – főként református körökben – ismert személyiséggé lett, többször hívták különböző ifjúsági egyesületekbe, táborokba népdalt tanítani, és a népzeneről szóló előadásokat tartani. Többek között (és legtöbbször) a Soli Deo Gloria Református Diákszövetségbe. 1937-ben a szárszói nyári konferencián ültette a fiatalokba a magyar népdal szeretetét.⁴ 1938-tól pedig mint az Soli Deo Gloria Református Diákszövetség és az Egyetemes Konvent énekügyi titkára⁵ nagy- és kamarakórust szervezett, járta az országot népzenei ismeretterjesztő előadásaival. Állandó vendége volt A szárszói találkozóknak. Addigi munkásságának összefoglalásaképp 1939-ben megjelentette *Kis magyar daloskönyv* című dalgyűjteményét.⁶ A gyűjtemény 40 népdalt és 10 egyházi éneket foglalt magába. Mindezek után természetes volt, hogy a Soli Deo Gloria és a Magyar Élet Kiadó közös szervezésében létrejött, a református ifjúság mellett sok más, eltérő hitű és véleményű embert is meghívó 1943-as balatonszárszói konferencia egyik előadójaként is számítottak rá.

³ Az életrajzi adatok forrása: Pálóczy Krisztina – Pávai István: A népdaloktól a genfi zsolttárokig. Balla Péter népzenei és egyházzenei munkássága. In: Néprajzi értesítő. 96. évfolyam, 2014. Néprajzi Múzeum, Bp. 2015.

⁴ Havas Gábor – Kulifay Albert: A Soli Deo Gloria szövetség története. URL: <http://sdg.org.hu/konyvek/havas-gabor-es-kulifay-albert-a-soli-deo-gloria-szovetseg-tortenete/02-balla-peter>

⁵ Balla Péter. Hegedűtanár. Róder Imre Városi Könyvtár. URL: http://www.vecsesikonyvtar.hu/index.php/kikicsda/item/475-balla_peter

⁶ *Kis magyar daloskönyv*. Szerk.: Balla Péter. Bp. 1939.

Az 1943. augusztusi Magyar Élet Tábor néven futó találkozó a Soli Deo Gloria Református Diákszövetség és a Püski Sándor vezette Magyar Élet Kiadó közös szervezésében valósult meg. A konferencia résztvevői a társadalmi és politikai élet széles spektrumából érkeztek: a körülbelül hatszáz résztvevő között volt munkás, paraszt, értelmiségi, református, katolikus, ateista, a KALOT vagy az EMSZO tagjai és marxisták is. A konferencia programját a negyvenes évek politikai helyzetére való reakció, a kiút-, és identitáskeresés, a különböző politikai nézetek ütköztetése határozta meg.⁷ Az ismertebb felszólalók között ott találjuk a népi írókat: Németh László, Kodolányi János, Veres Péter, Erdei Ferenc, Karácsony Sándor, Féja Géza, de többek között felszólalt László Gyula régész – és Balla Péter népzene kutató is.

A források vizsgálata:

1943 – A jegyzőkönyv

A Magyar Élet Kiadó a konferencia jegyzőkönyvét még abban az évben megjelentette. Ennek 133. oldalán a következő mondatot olvashatjuk: „Pénteken (augusztus 27-én) délelőtt *Balla Péter*, zeneesztétikus tartott nagy visszhangot kiváltó előadást a *magyar népzene* kérdéséről. (Előadása külön könyvben jelenik meg.)” A kérdéses mű pedig minden valószínűséggel a szintén a Magyar Élet kiadásában 1944-ben megjelent *A magyar népdal kis tükre*. Erre mind Pálóczy – Pávai⁸, mind a Havas-Kulifay szerzőpáros⁹ úgy utal, mint szárszói előadásának „lényegesen bővített” változatára.

Az előadás és vita jegyzete Halmos Béla füzetében

A konferencia történeti kutatásának új lendületet adott egy, az utóbbi években magányűjteményből előkerült új forrás: Halmos Béla építészmérnök, a konferencia résztvevőjének kézzel írott jegyzetei.¹⁰ A 16,2 cm x 22,6 cm méretű sűrű kockás karton borítású füzet hitelességéhez nem fér kétség. Vizsgálata és a forrás feldolgozása a mai napig folyik. Értéke főként abban áll, hogy kortárs forrásként vélhetőleg pontosabb képet ad a konferencián valóban elhangzottakról, mint a később megjelent, később tárgyalandó, az előadások anyagát tartalmazó kötetek. E tanulmány a füzetben szereplő előadások közül

⁷ <http://regi.reformatus.hu/mutat/8566/>; [http://lexikon.katolikus.hu/S/szárszói konferencia.html](http://lexikon.katolikus.hu/S/szárszói_konferencia.html)

⁸ Pálóczy – Pávai 112.o.

⁹ <http://sdg.org.hu/konyvek/havas-gabor-es-kulifay-albert-a-soli-deo-gloria-szovetseg-tortenete/02-balla-peter>

¹⁰ a táncházmozgalom alapítója, ifj. Halmos Béla édesapjáról van szó.

csak Balla Péterét vizsgálja. Célom a különböző helyeken megjelent szövegek összehasonlítása, az esetleges különbségek vizsgálata.

Balla Péter előadásra 1943. augusztus 27-én, pénteken délelőtt került sor, Úrfi Sándornak a konferencia női résztvevőjéhez címzett biztatása után, a nap első előadásaként. Az előadás Halmos által feljegyzett címe „A magyar népdal és népzene, a magyar műzene.” volt.¹¹ Maga az előadás a füzetben 2 teljes oldalt tesz ki, további 4 felszólaló kérdései, és a feljegyzett válaszok pedig kicsivel több, mint fél oldalt. Az előadás szövege, itemekre osztva, és a két másik főbb forrással való összehasonlítása [a mellékelt 1. sz. táblázatban](#) található.

Felépítése a következő:

- a magyar népdal definíciója (Bartók Béla szerint) (2.item)
- az ötfokúság, és annak előfordulásai (3-6.item)
- az „ötödölés” azaz a lefelé kvintváltás (7.item)
- összehasonlítása a „nyugati” zenével, a népzene egyéb jellemzői (a gregoriánhoz hasonlítás (egyszólam), az „ösztönös alkotás”, és az „egyéni variálás”) (8-10. item)
- az ereszkedő dallamvezetés (11. item)
- az új stílus bemutatása (12. item)
- az énekes népi játékok jellemzői (13-14. item)
- a kortárs magyar zene és a zeneélet problémái (15-19. item)
- zárszó (20. item)

Ezt követi Rácz György, Halmos Béla, Cserepes Ella, Orbán Magda, Veres Péter, Darvas József, Erdei Ferenc, egy azonosíthatatlan személy és Balla Péter hozzászólása. (21-56. item)

Ez az előadás mind az érintett témaköröket, mind a felépítés módját tekintve olyanoknak szólhatott, akik a magyar népdalt már ismerik (pl. falusi fiatalok), de még sosem foglalkoztak vele tudományos, rendszerező igénnyel, avagy pedig először találkoznak ezzel a zenei világgal. Balla Péter 1943-ra nemcsak jól bejáratott és tekintélyes előadója a szárszói nyári konferenciáknak, hanem évek óta az SDG zenei életének formális vezetője is. Ennélfogva nagy gyakorlata lehetett már akkorra sokféle – de főleg fiatalokból álló – közönségnek átadni a magyar népzene alapismereteit.

¹¹ A források között – és a később megjelent visszaemlékezésekben – nincs egyetértés a pontos címben.

A mai énekoktatásunkon nevelkedett tekintetünknek feltűnhet néhány dolog a jegyzet szövegében. Először is, a szóhasználata régies (az „ötöd” (7. item) már a Kodály-féle A magyar népzene 1971-es kiadásában is szinte kizárólag „kvint” -ként szerepel. Indoklását lásd később). Az illusztrációként használt ötfokú hangsor (melyet Halmos kottával jegyzett a füzetébe) ABC-s hangjelöléssel került bemutatásra – de hogyha úgy vesszük, hogy a mai napig használatos szolmizáció-alapú Kodály-Ádám féle módszer¹² csak a háború után lett széles körben elterjedt, akkor a mai fülünknek szokatlanul ható megfogalmazások voltaképpen a korszakban közérthetőbbek voltak. Külön figyelmet érdemel a 9. item meglehetősen sarkos fogalmazása, melyre a későbbiekben visszatérünk.

Megjegyzendő, hogy az előadás illusztrálása valószínűsíthetően énekelve zajlott. Bár lehetséges, hogy a visszaemlékezések a tábor énekelte Balla Péterről az előadást megelőző, vagy azon kívül eső eseményekre vonatkoznak, a 3., 7. item esetében mindenképpen, de akár a 10., 14. item kapcsán is lehet elhangzó zenei illusztrációt feltételezni. Erről tesz tanúságot Havas Gábor és Kulifay Albert is.¹³

Az előadás utolsó része (15-20. item) az előbbiekhöz képest egészen más témaköröket érint.¹⁴ Azok a zenei életre vonatkozó felvetések: Bartók és Kodály népszerűtlensége, meg nem nevezett (epigonból kijavított) utánzóik művei iránt érzett „ellenszenv”, és a kortárs „közzene” kedvezőtlen állapota – a szöveg szerint - mind annak a következménye, ami az előadás itt le nem írt, talán ki sem mondott lényege, de ami tökéletesen egybevág Balla Péter egész munkásságával: hogy tudniillik a magyar zeneélet, és közvetve a magyar kultúra hatalmas problémája az volna, hogy az eredeti, tiszta, magyar népzene a széles közönség nem csak hogy el nem ismeri, hanem hogy nem is ismeri. A zárszóban (20. item) ennek a megváltoztatása felhívásként fogalmazódik meg.

Az előadást követően a jegyzetek alapján a témát alaposan körüljáró vita következett. A jegyzetek értelmezése itt nehezebbé is válik – elsősorban az elhangzó szövegek rögtönzött és egymásra reagáló mivolta miatt. Nem minden esetben világos például, hogy melyik a hozzászóló kérdése, és melyik az arra adott válasz (a 21-27. item lejegyzett dinamikája eltér a 28-56. itemben

¹² Lásd: Bodnár Gábor – Erdős Ákos – Kabdebó Sándor: Ének-zenei ismeretek. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bp. 2015

¹³ <http://sdg.org.hu/konyvek/havas-gabor-es-kulifay-albert-a-soli-deo-gloria-szovetseg-tortenete/02-balla-peter>

¹⁴ A 17-es item szavai akár még a mai napig érvényesek lehetnének (sajnos), a 19-es item állítása pedig mind a mai napig Bartók életművének érvényes értelmezésének számít.

látottaktól), néhány helyen mondatok maradnak csonkán – ez a helyszíni jegyzetelés sajnálatos sajátsága.

A leírtak alapján úgy tűnik, hogy az első négy hozzászóló (köztük két nő, Úrfi biztatása nem volt tehát hiábavaló) egy-egy kérdést tett föl, utána pedig három jelentős népi író hosszabb, több témát is érintő, egymásra is reagáló (lásd: 30. – 35. - 41. item, 36. – 39. item) hozzászólása következett. (A 43. itemben jelzett „új hozzászóló” nem azonosítható. Az 50. itemben elmondottak alapján Balla Péter személye kizárható.) A vita a következő témakörök körül zajlik: a népzene közösségi volta, a műzenétől való különbözősége, a magyar műzenei élet hiányosságai, a népzene terjesztésének gyakorlati lehetőségei. Külön kiemelendő, hogy – az előadásból és a vitából is ez látszódik – jelen van egy olyan értékítélet, mely Kodályt és Bartókot szembeállítja egymással, mégpedig az utóbbi javára.

A három népi író hozzászólása azért is érdekes, mert ők nem SDG-sek, hanem a konferencia politikai oldala miatt vannak jelen, mégis fontosnak tartják, hogy részt vegyenek a népzeneről szóló diskurzusban. Veres Péter a műzene osztálytársadalmi eredete és a zeneszociológia felől érdeklődik,¹⁵ illetve felveti a műzene és a népzene átjárhatóságának lehetőségét. Darvas József kritikusan áll a népzene újra népivé tételéhez, és fő kérdése, hogy ha az irodalmi élet kialakult Magyarországon, akkor ahhoz hasonló műzenei élet miért nem.¹⁶ Erdei Ferenc erre a felvetésre válaszol is, melyben a magyar nemesi társadalom sajátságainak rója fel az irodalmihoz hasonló műzenei élet hiányát.

A 43. itemben feljegyzettek a kontextus sajnálatos elvesztése ellenére is érdekesek, ugyanis a következőt olvassuk benne: „Adja ki a Magyar Élet a népdalgyűjteményeket. Kérje fel erre Balla Pétert.” (Lehetséges, hogy a hozzászóló személye, hogy egy Magyar Élet Kiadó – könyvterjesztő aktivista volt?) Ez a hozzászólás mintegy elénk vetíti Balla Péter 1944-ben – valóban a Magyar Életnél – megjelent könyvét. Kérdéses, hogy Balla ekkor már eltervezte későbbi kiadványát, és a kiadó így lett adottá, avagy a könyv ötlete is itt született meg. A jelenlegi források tükrében az előző forgatókönyv tűnik valószínűbbnek. A találkozó 1943-ban megjelent „hivatalos” jegyzőkönyvében olvasottak

¹⁵ A 32. itemben megjelenő elméletre nem találtam forrást, eredetének kiderítéséhez további kutatás szükséges.

¹⁶ Pusztai feltételezés, de lehetséges, hogy a német-osztrák műzenei élethez hasonlóra gondol, melyben a műzene nyelve a népzene nyelvével kapcsolatban áll.

mindenesetre arra utalnak, hogy a konferencia után az új népdalos könyv megjelenése már biztosra vehető (lásd később).

Balla Péter záró hozzászólásában igyekszik minden kérdésre választ adni, de hangsúlyosabban jelenik meg a feljegyzésben az utolsóként érintett két főbb téma. Ő maga a műzenei élet hiányosságaként a népzene egyszólamú voltát okolja. Tette hívása konkrét elemeket tartalmaz, közöttük erősen politikai felhangú (50. és 54. item). Mind ebből, mind az egész vitából úgy tűnik, hogy a népzenei kérdés politikai aspektusa, még ha nem volt is közvetlenül jelen az előadásban, a tábor légköréből adódóan előtérben volt.

Összegezvén azt mondhatjuk, hogy Balla Péter 1943-as szárszói előadásnak jegyzete egy olyan ismeretterjesztő munkásságot tár elénk, ami minden fontosabb kérdést érint, célja pedig a hamisítatlan magyar népzene meg-, és elismertetése, népszerűsítése.

Ez az előadás Balla munkásságának éppolyan része, mint a kórus szervezés, a népdaltanítás, a tábortűz melletti éneklés. A nagy cél, hogy a magyarországi kulturális élet gazdagodjék. Összhangban van ez pedig az 1943-as szárszói konferencia nagy kérdésével, az identitás-, és útkereséssel is: Balla (nem csak ezzel az előadásával, hanem teljes munkásságával) zenei téren szeretne az új, autochton, idegen uralomtól mentes (ld. 15. item) kulturális identitásnak megágyazni. A találkozó vegyes politikai összetételű közönsége pedig nyitottnak látszik e felvetésre.

1944 – A magyar népdal kis tükre

A Püski Sándor vezette Magyar Élet Kiadó 1944-ben adta ki Balla Péter addigi munkásságának összefoglaló művét. A könyvet kezünkbe fogva megállapíthatjuk, hogy ez egy összefoglaló és egyben ismeretterjesztő mű a magyar népdalról. 66 dallam kottáját és szövegét tartalmazza, köztük egy tatár (eredeti nyelven és fordítással) és egy mari (szöveg nélkül) népdalt,¹⁷ és 23

¹⁷ A dallam megtalálható Kodály Zoltán: A magyar népzene. Zeneműkiadó, Bp. 1971. 19. oldal. Az itt szereplő dallam a Balla által közölttől (30.o.) meglehetősen különbözik, mégis valószínűsítem, hogy ugyanarról van szó. Kodály műve – amely ebben a formában 1951-ben jelent meg, és az ugyanolyan című, 1937-es tanulmányának átdolgozása, ezt a dallamot, melyet R. Lach gyűjtéséből közöl (R. Lach: Gesänge russischer Kriegsgefangener I. Bd. 3. Abt. Tscheremissische Gesänge. Wien, 1929) ugyanannak a magyar népdalnak teszi meg párjává, mint Balla, megjegyezvén a „dallamsorok” „rendszeretlen” ismétlődését az eredeti feljegyzésben, illetve kvintváltással kiegészítvén (!) a „rekonstruált” dallamot. Mindkét szerző hozzáteszi a „kiegészített” kvintváltást, ami viszont együttműködésre utal közöttük. A Lach által feljegyzett dallam (a 216. dallam, 75. oldal) egyik „rekonstrukcióra” sem hasonlít teljes

„játékdalt”. Rövid (2-5 oldalas) fejezetekből épül fel, melyek általában egy-egy népzenei jelenséget írnak le, több példával is illusztrálva azt. Szerkezetéből kiemelnék néhány mozzanatot:

- Bevezetés példákkal (a fent említett tatár dallam a második!) (5-8.o.)
- Ötfokúság (9-11.o.)
- Új stílus („Újabb magyar népdal” név alatt) (12-13.o.)
- népdalok különböző tájegységekről, újkeletű népdalok, népballada (14-27.o.)
- „Ötödölő”, azaz kvintváltó¹⁸ népdal (28-30.o.) (Itt szerepel a mari példa)
- Bukovinai népdal, ill. különböző népzenei jelenségek (díszítés, regölés, dunántúli „semleges harmad”¹⁹)
- „Ereszkedő szerkezetű népdal” (43-45.o.)
- Népzenei jelenségek: népdalváltozatok, érzelem-és gondolatvilág, váltakozó dallam (51-54.o.), táncdal, dór hangsor, székely népzene, párosítók, „semleges heted”²⁰ (46-70.o.)
- „Újabb népdalaink szerkezete”, az új stílusú népdal szótagszáma, díszítés (71-79.o.)
- Népdalaink tanítása (80-82.o.), katonadalok (83-85.o.)
- „Miért daloljunk népdalt?” (86-88.o.)
- Játékok népdalokkal (dramatizált ballada, kántálás, gyermekjátékok (89-131.o.)

Vessük össze ezeket a fent ismertetett szárszói füzetben leírtakkal. A szerkezet ugyanis nagyfokú egyezést mutat Halmos Béla jegyzeteinek első felével, a 3-14. itemben leírtakkal. A főbb témák és a kiemelt jelenségek sorrendje ugyanaz. Valószínűsíthetően a zenei példák is: a 7. itemben a kvintváltás illusztrációja megegyezik a könyvével (28.o.), a 3. itemben szereplő hangok a 11. oldalon bemutatásra kerülnek (itt kottakép nélkül!)

formájában. Valószínűleg emiatt a sok bizonytalanság, illetve kiegészítés miatt nincs szövege e példának Balla kötetében.

¹⁸ Szóhasználatát itt meg is indokolja Balla az „idegen” kvint szó magyarításával (29.o.), ahogy következetesen „harmad” és „heted” áll a terc, illetve a szeptim helyett. Voltak a zeneoktatásban törekvések a szakszavak illetéknél „magyarítására”, ám végül is nem honosodtak meg tartósan az itt bemutatott elnevezések.

¹⁹ A kis-és nagyterc közé, bizonytalanul intonált „dunántúli tercről” van szó. Vö.: Kodály: A magyar népzene. 19.o. (A jelenség eredete a mai napig vita tárgyát képezi a népzene-tudományban.)

²⁰ A fent említett dunántúli terccel rokon jelenség. Vö.: Kodály: A magyar népzene. 18- 19.o

Az egyezés néhány helyen szinte szó szerinti. Kiemelendő a 9-10. item, melyek ugyan a könyvvel ellentétben megelőzik az ereszkedő dallamvezetés tárgyalását (a könyvben utána következnek), de megfogalmazásuk, szóhasználatuk alig különbözik:

Item	Halmos Béla jegyzete	A magyar népdal kis tükre	Oldal
9	A magyar népzene <u>ösztönös közösségi alkotás, a nyugati egyéni, tudatos.</u>	„(...) a népdal a magyar nép ösztönös, közös szellemi alkotása. nem úgy, mint a műzene, melynek termékei egyéni és tudatos alkotások.”	51-52.
10	A magyar továbbalkotásra, egyéni variálásra ad szabadságot. (Minden versszak más befejezéssel)	„(...) a negyedik dallamsort (...) mind a három versszakban másképp dalolta a népi előadó (...) az igazi népi dalos valóban minden előadásban részben, néha teljesen újjáalakítja a dalt (...)”	54.

A könyv az előadás jegyzetéhez képest több népzenei alkotóelemről és jelenségről beszél. Ezeknek a tárgyalása az előadásban említett főbb pontok közé ékelődik, sokszor – szintén a mai ének-zene tankönyvekhez szokott szemünknek – szokatlan helyeken (pl. az új stílust először „közbeékeli” először a régi stílusra jellemző elemek (sztyeppe eredet és kvintváltás) közé, majd később újra előveszi egyéb jellemzőit. A dunántúli terc és szeptim is, bár összetartozó jelenségek, egymástól viszonylag távol tárgyalja őket.)²¹

Az első rész felépítéséből, a példák sokszínűségéből, és abból, hogy hogyan építkezik rájuk, a könyvben előforduló retorikai fordulatokról (lásd: a szülők tisztelete (41.o.), „a jazz és a szórakoztató zene (...) söpredék-termékei” (48.o.) a „fájó hiányérzettel” keresett természet (50.o.), a városi polgár „sekélyes” világa (52.o.), az elszakított területek népességének részletezése (14-15.o.), az abszolút kortárs katonadal-fejezet egésze (83-85.o.),²² illetve a népdaltanításról

²¹ Vö: Lukin László – Ugrin Gábor: Ének-zene. Gimnázium I-III. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1999. népzenei ismeretanyagának felépítésével.

²² Ez utóbbi két témakör óhatatlanul is a negyvenes évekbe helyezi művünket, talán szerepe lehetett abban, hogy a kötetet később Magyarországon nem adták ki.

szóló fejezetben leírtakból mind az derül ki, hogy az egész kötet valóban Balla Péter egész eddigi népdaltanító és ismeretterjesztő munkásságára épül. A sorrend, a példák mind-mind kipróbált, az ifjú hallgatóság visszajelzésein csiszolt, kikristályosodott, de alapvetően maga alkotta módszertan szerint szerepelnek a könyvben.

A kötet besorolása talán „tanítói kézikönyv” lehetne. Balla Péter valószínűleg széles közönségnek szánta művét, mind kollégáinak, mind az ifjúságnak, mindazoknak, akiket 1943-ban a magyar zenéért való küzdelemre elbocsátott.

Meg kell említenünk a kötet második felében szereplő gyermekjátékokat. A kistestvéreknek szánt²³ játékok, dalocskák nagy részt tesznek ki a kötetben. Dr. Kiss Áron 1891-es játék-gyűjteményére hivatkozik a fejezetek során több alkalommal is a szerző.²⁴ A jegyzetfüzetben is esik róluk szó (13-14. item), ám azt ott feljegyzetteknek (ugor – török hagyományok, az ideékelődő finn népzenei jellemzők és a „medveének”) nem találjuk megfelelőit a könyvben. Ugyancsak hiába keresnénk a könyvben Bartók és Kodály nevét, nemhogy „utánzóikét”. A 6., 8., 16., ütemeknek sem leljük nyomát. Az előadás utolsó felében tárgyalt zeneéleti problémák – habár a szellemiség egyezik – feltételezhetően aktualitásuk miatt nem szerepelnek a könyvben, avagy a könyv célja miatt.

Összességében igazat kell adjunk mindazoknak – közöttük Püski Sándornak – akik azt állítják, hogy e kötet a szárszói előadás „bővített” változata lenne, aminek ebben a formában történő megjelenítését Balla már akkor – vagy az előtt – eltervezte. Ahogy az 1943-as előadás Balla Péter addigi munkásságának összefoglalása és sűrítése, e könyv pedig mintegy felhívás e munkásság kiterjesztésére – az új magyar identitást autentikus alapokról felépítendő.

Ennek a fényében a könyv további sorsa nem mondható fényesnek. Magyarországon a háború után többé nem adták ki, egyetlen második kiadást élt meg: a Kaláka kiadóvállalat adta ki 1974-ben Lyndhurst városában (New Jersey, U.S.A.), valószínűleg a szerző tudta – vagy engedélye – nélkül.

1983 – Szárszó 1943

A Hazafias Népfront Országos Tanácsa a szárszói konferencia 40. évfordulójára kiadott egy jelentős dokumentumgyűjteményt, ami többek között tartalmazza a

²³ Kis tükör, 107.o.

²⁴ Magyar gyermekjáték-gyűjtemény. Szerk.: dr. Kiss Áron. Kiadja Hornyánszky Viktor könyvkereskedése. Bp. 1891.

konferencia 1943-ban megjelent jegyzőkönyve mellett az abból kimaradt előadásokat is.²⁵ A szóban forgó szöveget „Balla Péter egykorú kézírata” alapján közlik. Az itt közölt forrás (352- 356. oldal) kb. 4 oldalnyi folyószöveget tesz ki. Címe „Népdal – népzene, magyar műzene”. Már első olvasatra is különbözik az eddig ismertett két forrástól. Kottapéldák nincsenek. A következő a szerkezete:

- A magyar népdal egyszólamú volta (szemben pl. a német népzenevel) (352.o.)
- A népdal feldolgozás, és tanult énekes általi előadás útján eredeti, sajátos szépségéből veszít (352-353.o.)
- A népdalfeldolgozás paradoxona: minél inkább egyéni és művészi, annál kevésbé eredeti (354.o.)
- A népdal kíséret nélküli előadása, mint egy lehetőség az autentikus népzenei élmény átadására (354-355.o.)
- A (kórusok által vezetett) tömeges népdaléneklés, mint ami által „új [éneklő] kollektívum” jön létre (355.o.)
- A fentebbi cél megvalósításához adott gyakorlati tanácsok (a dalok válogatásához, a helyes alkalmak megtalálásához, a kórusok összeállításához). (355-356.o.)

A szöveg negyvenes évekre datálását bizonyos elemek miatt (a „szociális hivatását betöltő” népdal (352.o.), de már „hanyagló népi daloló közösség” (355.o.), a falusi és városi zeneélet nagymértékű különbségei (352. és 354. o.), illetve ez a megjegyzés: „Még sokan emlékezhetnek az első világháborús „menetszázadok” dalaira” (355.o.) nem kell kétségbe vonnunk, ám ez a szerkezet igen jelentősen különbözik mindattól, amit eddig láttunk. Vannak azonban olyan elemek, amelyek megtalálhatóak Halmos jegyzeteiben és itt is (a magyar népzene (egyszólamúsága okán) gregoriánhoz való hasonlítása – Halmos 8. item), de nem találhatóak meg máshol; illetve nem találhatóak meg az előadás részeként a jegyzetfüzetben, de témaszinten felmerülnek a „Kistükör”-ben (város és falu szembeállítása: 354.o. – „Kistükör” 52.o.), és az előadást követő vitában (Halmos 56. item), illetve érdekes, egymáshoz nyakatekerten kapcsolódó, első pillantásra ellentmondó okfejtések (354.o. – vö.: Halmos 18. item). A jegyzetfüzetben sokszor felmerülő Bartók és Kodály neve ebben a forrásban sem fordul elő. A szövegben a népdalnak nem annyira

²⁵ Szárszó 1943. Előzményei, jegyzőkönyve és utóélete. Szerk. Györffy Sándor, Pintér István, Sebestyén László, Sipos Attila. Kossuth, Bp. 1983.

„közösségi alkotás”, hanem inkább „közösségi élmény” volta kap hangsúlyt, ami nem annyira a feljegyzett előadás, hanem inkább a feljegyzett vita főbb témája,²⁶ hasonlóan az „egyszólam – több szólam” kérdéséhez.²⁷

Mi hát ez a forrás? Önmagában vizsgálva az előzőek tekintetében ugyanis nem úgy tűnik fel, mintha egyértelműen azonosítható lenne Balla Péter 1943-as szárszói előadásával. A könyvben egyedül az „egykorú kézirat” szerepel forrásként, szembeállítva Püski 1943-as állításával (itt 296.o.). Az ottani hivatkozás ide irányít minket. Nem nézhetjük azonban önmagában, mert „a szárszói előadás” felbukkan még egyszer.

1984 – Confessio

Balla Péter halálának évében – de még életében – a református egyház figyelőjében, a Confessio c. folyóiratban „A népdal kérdései” címen megjelent egy cikke.²⁸ A cikk végén a következő hozzáfűzést olvashatjuk:

„E cikk előadásként hangzott el 1943 augusztusában a Soli Deo Gloria balatonszárszói konferenciáján. Püski Sándor Magyar Élet kiadójánál – Budapest, 1943 – megjelent jegyzőkönyvből kimaradt, de a Kossuth könyvkiadó – 1983 – „Szárszó 1943” c. dokumentumkötetében közölte. Azonban a kották a Confessioban jelentek meg először.”

Az egy évvel korábbi 1983-as kötetben nincs utalás semmilyen később tervezett írásra, vagy az előadáshoz tartozó kottapéldák kiadására sem (ahogy az 1944-ben megjelent könyv helyett is csak a kötetben belül hivatkozik). Havas – Kulifay művében²⁹ viszont utalnak rá. A rövid, mindössze 8 oldalas írás elolvasásakor azonban ismerős dolgokra bukkanunk. Az íráshoz tartozik 14 kottapélda is.

A szerkezete a következő:

- A magyar népdal meghatározása (Bartók Béla 1921-es írása nyomán)
- A magyar népzene rokonsága (tatár és mari példákkal, „ötödölés”)
- Ötfokúság
- Ereszkedő dallamszerkezet
- A népdal variáló művészet

²⁶ Ez a szóhasználat Veres Péter (30., és 34. item) és Erdei Ferenc (41. item) szavait idézi.

²⁷ Az előadásban csak a 8., és a 16. item foglalkozik e kérdéssel, míg a vitában ez Balla egyik leghangsúlyosabb érve (48. item).

²⁸ Balla Péter: A népdal kérdései. In: Confessio: a Magyarországi Református Egyház figyelője, 1984. (8. évf.), 1. sz., 47-54.o.

²⁹ <http://sdg.org.hu/konyvek/havas-gabor-es-kulifay-albert-a-soli-deo-gloria-szovetseg-tortenete/02-balla-peter>

- Új stílusú magyar népdal (sorszerkezetek ábrázolása és illusztrációja)
- Gyermekjáték- dalok

Az első két forrásunkra tekintve nem lehet kétségünk, ez a szárszói előadás első fele. Azonban, amit itt olvasunk, 1944-nél hamarabb nem keletkezhetett, hiszen a kottapéldák nagyobb része (8 példa) forrásaként „A magyar népdal kis tükre” van megadva, oldalszám szerint. A többi példa a „Kis magyar daloskönyv” -ből származik.³⁰ Az ötfokúság és a kvintváltás helyet cserél. Amennyiben a „Kistükörből” hozza a példákat, onnan hozza az illusztrációkat is. Megtaláljuk itt viszont Halmos jegyzetfüzetének eddig máshonnan nem adatolt állítását is, szinte szó szerint (2. item, vö.: „A népdal évezredek és embermilliók ösztönös szépkeresésének közös szöveg-, és dallambeli megnyilvánulása” (47.o.) Itt is szerepel a Haj, Dunáról fúj a szél – mint egyetlen, Halmosnál feljegyzett dallamillusztráció (48.o.), a pentatónia hangjai is ugyanazok (itt is kotta nélkül, mint a „Kistükör” -ben).

Összevetvén ezt a forrást az 1983-ban megjelenttel, több kérdés is adódik. Mi a kapcsolat a két forrás között? Miért két helyen jelentek meg? Miért azonosítják őket egymással? Jelenleg sajnos csak találgatásaink lehetnek.

A Confessióban való külön megjelenés lehetséges okai a kottapéldák. Kérdés, hogy az 1983-as kiadványnál lehetséges volt-e kottákat közölni. Hogyha nem, ez motiválhatta volna Balla Pétert, hogy azokat külön jelentesse meg.

Lehetséges magyarázat a két eltérő forrásra, hogy voltaképpen a szárszói előadás „első feléről” és „második feléről” volna szó, az előbbi a Confessio, az utóbbi az 1983-as kötet szövege volna. Ez a föltevés némi magyarázatot kínál arra, hogy miért vannak eltérések mindegyik szövegben a negyvenes évekbeli forrásokhoz képest. Szinte biztos, hogy a Confessióban megjelent szöveg jelenlegi formájában utólag keletkezett. Ha ezt feltételezzük az 1983-as szövegről is, akkor a nevek, a nyilvánvaló értékítélet és a kortárs műzenei élet bírálatának hiánya magyarázható a szöveg „szelídítésével”, a politikai él elvételével. Mivel a többszólam – egyszólam, és a népdalfeldolgozások kérdései is a Halmos lejegyzte előadás második felében foglalnak helyet (a gyermekjátékok után), ez is megerősítheti sejtésünket a „kettévágásról”. A későbbi keletkezés magyarázatot adhatna az előadás utáni vita elemeinek bekerülésére is.

³⁰ Itt is szerepel például a fent már említett tatár dallam, de azt a Kis Magyar daloskönyvből idézi (!)

Érdemes egy kis kitérőt tennünk a visszatérő dallampéldánkra: a „Haj. Dunáról fúj a szél” kezdősorú népdalra. E dallam ugyanis mind a mai napig szerepel a köztudatban, illetve az iskolai énekoktatás tananyagában.³¹ Már a bevezetőben is említett Kodály-féle Iskolai énekgyűjteményben is helyet kap (itt „Hej, Jancsika, Jancsika” kezdősorral, 277.o.), ahogy az 1948-as Kodály – Ádám -féle általános iskolai Énekes könyv-ben is (ugyanúgy „Hej, Jancsika” kezdősorral, ált. isk. 6. osztály, 8.o.) E népdal Kodály-féle feldolgozása jelen van a Lugossy – Petneky féle énektankönyvekben is (itt a kezdősora is a feldolgozás szövegének megfelelően „Hej, Dunáról fúj a szél”, a későbbiekben inkább ezzel a kezdősorral lett elterjedtebb), és azt követően minden iskolai énekkönyv átvette e népdalt valamilyen formában. Kijelenthető, hogy a magyar közoktatás részévé vált az évtizedek alatt: minden abban résztvevő gyermek potenciálisan találkozhatott vele. Visszatérően kutatásunk szereplőjéhez, maga Balla is fontosnak tartotta ezt a dalt: mind a "Kis magyar daloskönyv (26.o.)", mind a „Kistükör (28.o.)” tartalmazza azt. Sok olyan egyéb népdallal is találkozunk itt, amelyek a háború utáni oktatási rendszerben váltak közismertekké.

Még egy kitérő engedtessek meg: a jegyzetfüzetbéli 20. itemnek ugyanis nem találjuk közvetlen párját a fenti dokumentumokban, azonban a „Kis magyar daloskönyv” párkányi kiadásának ajánlásában (3-4. oldal) olvashatjuk az alábbiakat: „Harcolunk ezekért a dalokért. Táborainkban ezek zengenek, ezekkel járjuk be az országot, daloljuk mindenütt. Azt akarjuk, hogy a rádió, a film, a színház, a szórakozó hely, az utca, az otthon, az újság, és az irodalom is észrevegye ezeket a dalokat és éljen velük, hogy ezeken épülhessen fel a mai magyar zeneművészet is.” Ebben benne foglaltatnak az 50-es és az 53-as item gondolatai is Balla vitához való hozzászólásából.

A szövegek összehasonlítása

Balla Péter 1943-as szárszói előadásának négy forrása több kérdést vet fel, mint amennyit megválaszol. Maga az előadás szövegének keletkezése szépen felvázolható egy fejlődési sorban Balla Péter szárszói tevékenysége, a Kis Magyar Daloskönyv, és Halmos Béla helyszíni jegyzetei útján, amely folyamat „A magyar népdal kis tükre” 1944-es Magyar Élet Kiadónál való megjelenésében csúcsonylik ki. Ez után viszont csak negyven évvel későbből vannak forrásaink, amelyek azonban egy eltérő képet mutatnak. A legfeltűnőbb talán az értékítéletet is tartalmazó kortárs utalások, és a nevek elmaradása. Balla Péternek 1943-ban határozott, a politikát is érintő céljai voltak a magyar

³¹ https://www.nkp.hu/tankonyv/enek_zene_5_ksni/lecke_01_002 (2023.07.12)

népzenével (és a népzenén keresztül a magyar identitással) kapcsolatban a Halmos-féle forrás szerint, de ezeknek a megfogalmazása – és szóhasználata – a későbbi írásokból hiányzik. Szándékos eltávolítás lenne? Nem tudhatjuk, ahogy voltaképpen azt sem, mikor is keletkeztek ezek a szövegek, és pontosan hogyan jutott hozzájuk az 1983-as kötet, vagy éppen a Confessio szerkesztősége. A kérdések tisztázására mindenképpen további kutatások szükségesek.

A népzene jelentősége

Honnan ez a népzene iránti érdeklődés, amely akkorának bizonyult, hogy a szárszói konferencia szervezői fontosnak tartották meghívni a népzene kutató Ballát egy ilyen nagyságrendűnek szánt eseményre? A válasz, hogy a magyar népzene kérdése a század első felének kultúrpolitikájában mindig is fontos helyet foglalt el. Már a húszas években, amikor a háború és a trianoni szerződés területvesztéseinek traumájával terhelt magyar állam kulturális útkeresése zajlott, fontos volt. A gyűjtőutakról visszatért kutatók feldolgozták eredményeiket (ekkorra köthető a magyar népzene rokonítása a keleti zenei kultúrákkal, a volt Orosz Birodalomból érkező nemzetiségi hadifoglyoktól gyűjtött dalokkal való összehasonlítás révén, a fentebb említett Lach gyűjtése is ilyen). A népzene – jellegzetességénél fogva – nemcsak az országot potenciálisan összekötő erő, hanem az egész nemzetre való kiterjedtsége okán akár a revízió és az irredentizmus politikai céljaira is felhasználható – lett volna. Habár a politikai propaganda részéről ilyen felhasználásra – legalábbis nagymértékben – nem került sor,³² azonban az általánosabb értelemben vett magyar kulturális megújulásban valamilyen módon mindenképpen helyet szerettek volna szánni neki – legalábbis a magyar értelmiség egy része. A harmincas években a magyar népzene épülő komolyzenei kompozíciók rendkívül népszerűek voltak, a lista élén Bartók és Kodály műveivel. Ebben a korszakban jelentek meg Bartók Béla egyzenésűkari (1935), sorra jelennek meg Kodály gyermekkari, és a *Bicinia Hungarica* füzetek, 1943-ban jelenik meg az első Iskolai énekgyűjtemény, egy évre rá a második. A szintén többek között népdalokat népszerűsítő „Éneklő Ifjúság” mozgalom (többek között Kerényi György és Bárdos Lajos védnöksége alatt) is ebben a korszakban indul. Szintén ebben a korban születik meg a „Gyöngyösbokréta” is Paulini Béla szervezésével, amely ugyan a tágabb értelemben vett népművészettel, de szintén ugyanebből az irányból tört a magyar kulturális életbe, és vált szintén igen

³² Ilyenre példát lásd: *Éneklő Ifjúság* 1. évf. 1. szám (1941. szeptember). Fszerk.: Kerényi György. (5.o.)

népszerűvé. Meg kell említenünk, hogy mindezek a jelenségek népszerűségük ellenére nem maradnak kritika nélkül a kulturális élet más szereplői részéről.³³

Bartók és Kodály az előadásban és a vitában is szerepelnek: a nemzetközibb, a korszak „avant-garde” zenei irányzatát a magyar népzenevel ötvöző Bartók az előadás végén példaként, valódi „európai magyarként” jelenik meg (19. item, ennek a feldolgozott Balla-írásokban máshol konkrét megfelelője nincs). (Zárójelben megjegyzendő, hogy a sztálinista korszak dicstelen „Bartók-pere” is éppen e nyugatiasságba kapaszkodva szeretné a „formalizmus” bűnét ráhúzni a szerzőre!) Érdekesség továbbá, hogy Darvas József hozzászólásában a két szerzőt „hígmagyar – mélymagyar” szembeállítással illeti, (37. item), ahol a jegyzetben Kodály (és Nyírő) a „híg”, Bartók (és Tamási) a „sűrű” jelzőt kapják.

A magyar népzene hivatalos kultúrába emelésének mindezek mellett vagy egy – kimondottan – németellenes vonatkozása is. Már a kezdetektől cél, hogy a zeneoktatás „németes” tandalait felváltsák népzenei alapú oktatással. Ádám Jenő ebben a korszakban már a zeneoktatás megreformálására alakítja pedagógiai módszertanát szintén a népzene alapján. Sok kórusmű megjelenésben közrejátszik, hogy a magyar kóruséletnek új műveket adhassanak a szerzők a „németes” régiók helyett. Ezt a szempontot nem hagyhatjuk figyelmen kívül, amikor a magyar kulturális útkeresésben a népzene ilyen fontos helyen találjuk. Ennek a németellenes kulturális álláspontnak az egyik lehetséges következménye a német politika -ellenes álláspont, amely nemcsak a szárszói konferencia politikai összetételében érhető tetten, zenei oldalról meg kell említeni Bartók Béla határozottan politikai felhangú írását, a mai napig releváns „Faji tisztaság a zenében”³⁴-t, amelyben éppen a zene faji értelmezésének értelmetlensége mellett érvel.

Mindezek példák arra, hogy a népzene helyzete mennyire fontos helyet foglalt el az egész két háború közötti korszak kulturális és társadalompolitikai vitáiban, nem csak a szavak, hanem tettek terén is. A korszak végére sűrűsödnek az események itt is. Balla szárszói előadása tehát ebből a háttérből származik, ezért tarthatta Püski Sándor és a konferencia többi szervezője fontosnak az ő jelenlétét, aki a korszak népzene kutatásának élvonalát képviselte.

³³ Magyar Kultúra (1937. július 5) 22. szám 47.o. A névtelen, katolikus oldalról támadó hangon nyilatkozó szerző Bartók és Kodály „hivatalos irány”-nyá növekvő „kultuszát” kifogásolja.

³⁴ eredeti címen Race Purity in Music. In: Modern Music, 1942

Utóélet

Zárásképpen, ha nem is közvetlenül a konferencián elhangzott előadás, hanem tágabb értelemben a népzene, mint társadalom-és kultúrpolitikai tényező utóéletéről szeretnék mindenképpen néhány megjegyzést hozzáfűzni, mert szereplőink kapcsolódnak egymáshoz. A háború után a népi dallamra írt NÉKOSZ-indulóról elnevezett „fényes szellők” rövid időszakát követő sztálinista magyar politikai rendszer a népdalt ugyanis beemelte hivatalos kultúrpolitikájába. Ebben mintegy összeérni látszott a magyarországi kulturális életben már létező igény a népzene „felemelésére” a Szovjetunió felől érkező zsdanovi doktrínákkal.³⁵ Nem kerülhető meg továbbá a zeneéletben jelen lévő személyi kontinuitás, az eddigre már a magyar zeneélet jelképes vezetőjévé vált Kodály Zoltánnal. Az Ádám Jenő-féle, ám Kodály nevével fémjelzett „Kodály-módszer” az ország zeneéletének népzenei alapú, legfontosabb nemzetközi exportcikke lett. Habár az erősödő totalitárius rendszerben a népzene helye és szerepe járt némi útkereséssel,³⁶ a korábbi mozgalmakat feloszlatták, de a népdalok az elfogadott tankönyvekbe bekerültek.

A forradalom után ez a helyzet „hivatalosan” nem változott, azonban – részben valószínűleg az iskolai tananyaggá válásnak köszönhetően – a népdal maga is „iskolássá” vált, szerepe a közösségépítésben halványodni látszott,³⁷ egészen a hatvanas évek végéig, amikor is 1969-ben Vass Lajos indíttatására a Magyar Televízió népzenei vetélkedőt indított „Röpülj, páva” néven, amelyik hatalmas népszerűsége tette szert. Rengeteg népdalkórus, néptáncgyűttes alakult ezután, melyekre „pávakörökként” hivatkoztak. Ugyanez időben indult a népzenei „revival” másik elkerülhetetlen ága, az 1972-ben a fővárosban zártkörű klubként induló táncház-mozgalom. A táncházak nem performatív, hanem részvételi módja voltak a népzenevel való kapcsolódásnak, alulról szerveződtek, és már kezdettől fogva megvolt a lehetősége valamiféle „ellenzékiességnek” teret engedésnek. Együttesek és körjük szerveződő táncházak alakultak, elsőik között

³⁵ Zsdanov erre vonatkozó hozzászólását lásd: Zenei Szemle 1949 1. szám (március) 16-27.o. Ebből idézetek: Vezető zeneszerzőink elszakadnak a néptől, ha olyan remek művészi forrást dobnak sutba, mint a nép éneke és a népi dallam”, illetve „A nemzetköziség éppen ott születik meg, ahol a nemzeti művészet virágzik.”

³⁶ Erre példát lásd: Szabó Ferenc: Népdal vagy tömegdal? In: Éneklő Nép, 1949 augusztus (1-4.o.)

³⁷ Losonczi Ágnes: A zene életének szociológiája. Zeneműkiadó, Bp. 1969. (144-145.o.)

az a duó, amelynek népzene-sz-kutató tagjai Sebő Ferenc és ifj. Halmos Béla – a Szárszón jegyzetelő id. Halmos Béla fia – voltak.³⁸

Melléklet

1. táblázat: A források összehasonlítása

Item #	[oldalszám] Halmos Béla jegyzetei (szöveghű átirat)	[oldalszám] Szárszó 83	[oldalszám] Confessio 84/1
1	[45] Balla Péter: A magyar népdal és népzene, a magyar műzene.	[352] Balla Péter: Népdal – népzene, magyar műzene	[47] Balla Péter: A népdal kérdései
2	A <u>népdal</u> tömegek és hosszú idők kialakult ösztönös szépkeresése a zenében”		A népdal évezredek és embermilliók ösztönös szépkeresésének közös szöveg-, és dallambeli megnyilvánulása
3	Hétfokú európai hangsor / <u>Ötfokú</u> magyar hangsor [illusztráció: ötvonalon, violinkulccsal D-lá pentaton hangsor, ABC névvel jelölve]		[48] (...) félhang nélküli ötfokúság (...) [49] a következő öt hangból tevődik össze: d, f, g, a, c.
4	Ez a mi legrégebbi dallamrendszerünk alapja.		[48] A régi népdal-stílusunknak [folyt. fentebb]
5	Néprokonaink őshazánkban szintén		[47] Van egy másik rokon népünk az Ural folyó jobb

³⁸ Varga Lajos: "Felvállalni valamit az életből, és azt jól csinálni." Halmos Béla és Sebő Ferenc SZOT-díjas. In: Munka, 1977 (27.évf. 2. szám) 31.o.

Item #	[oldalszám] Halmos Béla jegyzetei (szöveghű átirat)	[oldalszám] Szárszó 83	[oldalszám] Confessio 84/1
	ezt használják. 50 [500?] milliónyi nép ez.		partján, a <i>mári</i> nép. [a kvintváltás tárgyalásánál]
6	Még Északamerika nyugati tengerpartján az <u>indiánok</u> is használják. Az emberiség zenei közös ősnyelve.		
7	[46] <u>Ötödölés</u> : egy dallam <u>öt</u> hang közével való ismétlődése (Lejjebb) (Haj Dunáról fúj a szél)		[48] (...) [a mari dallamok] „ötödölő” vagy ötödváltó dallamúak. Ez (...) azt jelenti, hogy a dal első fele ismétlődik, mint második dallamfél öt hanggal mélyebben (...) Lásd: Haj Dunáról fúj a szél és testvérdallama (...)
8	Rokonság a <u>gregoriánus</u> énekstílussal.	[352] (...) a népdal legszebb (...) minden kíséret nélkül. Éppen úgy, ahogy a katolikus egyház gregorián dallamai (...)	
9	A magyar népzene <u>ösztönös közösségi</u> alkotás, a nyugati <u>egyéni</u> , tudatos.		

Item #	[oldalszám] Halmos Béla jegyzetei (szöveghű átírat)	[oldalszám] Szárszó 83	[oldalszám] Confessio 84/1
10	A magyar továbbalkotásra, egyéni variálásra ad szabadságot. (Minden versszak más befejezéssel)		[50] (...) a mi népdalaink variáló művészet formájában jelentkeznek. (...) amelynek három versszaka ugyanannak a dalosnak tolmácsolásában háromféleképpen fejeződik be.
11	<u>Ereszkedő dallamvezetés</u>		[49] <u>Régi népdal stílusunk egy másik sajátossága az úgynevezett ereszkedő dallamszerkezet.</u>
12	Újabb sajtóság kb. 200 éve <u>az első és utolsó dallamsor azonossága.</u> Megvan a kanadai franciáknál. Régi köznépi-szabadabb köznépi érintkezés nyoma. Tiszta ötfokú dallamoknál is megvan.		[50] Az újstílusú népdalok írásos nyomait nem több, mint szűk kétszáz esztendeje találhatjuk. (...) Újabb népdalaink sorszerkezete olyan, hogy az első és az utolsó dallamsor mindig azonos. [51] [dallampélda után] A dallam összetevő hangjai tiszta ötfokúak (...)
13	<u>Énekes népi játékdal és regösének.</u> <u>Ugoros hagyomány tükröződik benne, (az ötfokúságban török.)</u>		[53] <u>Igen kedves és derűs dallamcsoport népdalaink világában a gyermekjáték – dalok csoportja.</u>
14	<u>Kétütemes ismétlődés a főjellemezője.</u> A <u>finn</u> népzeneben nincs		

Item #	[oldalszám] Halmos Béla jegyzetei (szöveghű átirat)	[oldalszám] Szárszó 83	[oldalszám] Confessio 84/1
	ötfokúság, <u>hangsora</u> <u>hat hangból áll.</u> (Medve-énekek)		
15	Mai közzenénk csak a nyugati zene utánzása. Bartók, Kodály nem népszerű.	[352] Úgy látszik, mintha a népdalfeldolgozásra semmi szükség nem volna, pedig ezt mély társadalmi és művészi szükségességek keltették életre.	
16	A magyar népdal <u>egyszólamú</u> . Ezért keressük a dallamot a nyugati többszólamúságban.	[352] A magyar nép nem érzi szükségét annak, hogy egyszólamúan dalolt dallamaihoz bármit is hozzátegyen. Nálunk nincs többszólamú népénekzés, mint Németországban s egyebütt.	
17	Középosztályunk kótában írástudatlan.		

Item #	[oldalszám] Halmos Béla jegyzetei (szöveghű átirat)	[oldalszám] Szárszó 83	[oldalszám] Confessio 84/1
18	[47] A Bartók – Kodály epigonok utánzók egyéni zeneszerzési móddal akarnak közösségi zenét alkotni. Ez okozza az ellenszenvet.	[354] Ha tehát a népdalfeldolgozást művészi alkotásnak, s mint ahogy az is: individuális megoldásnak tekintjük, akkor kétségkívül hiányzik belőle a népművészetre oly jellemző kollektivitás.	
19	Bartók nem annyira <u>népdalokat</u> ír át, hanem a <u>magyar zenei törvényszerűségek</u> szerint alkot. Így válik európai magyarrá.		
20	Ha innen elmegyünk, küzdjünk a magyar zenéért.		

21	[47] 1., <u>Rácz György</u> : Kodály a népszerűbb, holott az előadás szerint ő az oka az ellenszenvnek.
22	Nemcsak <u>középosztályunk idegensége</u> a magyarázat.
23	2., <u>Halmos Béla</u> : Mi lesz az ezutáni fejlődés útja?
24	Alkalmi zenét meghódítani.
25	3., <u>Cserepes Ella</u> : Mit csináljon a nép között?
26	4., <u>Orbán Magda</u> : Mi a szerepe a magyar dalnak az asszimilánsoknál?
27	Népzenei tájegységek. Elsősorban az ottani dalokat tanulja újra a nép. Szórakoztató zene.
28	[48] 5., <u>Veres Péter</u> : A paraszt zeneileg teljesen tanulatlan, de <u>zenei élményei</u> vannak. Más érzelmi kifejezési formája alig is van.
29	A <u>produkciós zene</u> nem az <u>osztálytársadalom</u> terméke-e? Az úrnak szolgálni kell zenével is. A szolgaság megmerevíti a lelket. Az úrnak nincs játék-élménye.
30	Lehet-e a műzenéből valaha közösségi zene? Vissza tudunk-e jutni a közös és önkéntelen zenei élményhez?
31	A szolgazenét a nép is elfogadja jobb híján, zene-éhségében.
32	A magyarság eredeti pásztor-vadász-harcos ritmusa ellágyul a földművelővé-válásban. <u>Munkaritmus</u> .
33	Van-e <u>zeneszociológia</u> ?
34	Közösségi élménye kell legyen a művésznak is, akkor alkot a közösséget is érdeklő műveket.
35	6., <u>Darvas József</u> : A népet visszavezetni a népzenehez reménytelen romantikus kísérlet. [sic]

36	A műzene miért nem fejlődött ki, holott irodalom igen?
37	[49] <u>Kodály – Bartók</u> A gyarmatos hatás minket elszigetelt tőle. Nyíró – Tamási hígabb – sűrűbb
38	<u>Külföldön</u> és a zsidók közt <u>nagy a hatásuk</u> Ez lehet <u>sznobság</u> is.
39	7., <u>Erdei Ferenc</u> : A műzenéhez kifinomodott <u>társadalmi környezet</u> kell. Az <u>irodalmat</u> nálunk is a <u>táblabíró-világ</u> tartotta fenn, ez már nem volt elég a műzenéhez.
40	A zenei élethez <u>nők</u> is kellenek. A <u>mi nemesi</u> környezetünkben őket a <u>háztartás</u> foglalta le.
41	Sem az egyéni, sem a közösségi zene nem ellentét. Az egyéni zenének <u>hallgatósága</u> is van. Előélés – utánaélés. De a <u>közösségi élmény</u> <u>elengedhetetlen</u> a művésznek.
42	<u>Az igazi magaskultúrának folklorra kell válnia.</u>
43	6., <u>Gyakorlati</u> programmot két. Adja ki a Magyar Élet a népdalgyűjteményeket. Kérje fel erre Balla Pétert.
44	Mi pedig kötelezzük magunkat a mű vásárlására és terjesztésére.
45	Keressük a rádiót és a kultuskormányt [sic], <u>Hankiss</u> a mai magyar népművelés irányítója eljön ide.
46	[50] <u>Balla Péter</u> : Népzenezsziológia: Frobenius.
47	A népzene elterjesztése <u>csak elindulás</u> , alap, közös mérték.
48	Azért nem volt sokáig magyar műzene, mert a műzene többszólamú. <u>Egyszólamú műzenénk a kuruckoré</u> , amikor nép és nemzet még egyebb [sic] volt.
49	Idegenkednek azok, akiknek ízlésük nincsen, ezek az idegen műzenét is utálják.
50	Manifesztum és rendelet nem használ. A <u>rádióban személycseré</u> kell.
51	A hatásokat az élet közös kohója adja. Kodályt többet hallják.

52	Szavalókórusok: szöveg-előadás. <u>Egyszólamú énekkart</u> szívesen fogadnak.
53	Ismerni és szeretni kell a népdalt, kivárni az alkalmat a terjesztésére.
54	Tájak szerinti népszerűsítés előtt az államszervezetet kell meghódítani.
55	Zenei teljes asszimiláció is csak a népben lehetséges.
56	Város és falu közt a külváros a közvetítő.

FORRÁSOK:

Balla Péter: A magyar népdal kis tükre. Magyar Élet Kiadó, Bp. 1944.

Balla Péter: A népdal kérdései. In: Confessio: a Magyarországi Református Egyház figyelője, 1984. (8. évf.), 1. sz., 47-54.o.

Kis magyar daloskönyv. Szerk.: Balla Péter. Bp. 1939

Bartók Béla: Race Purity in Music. In: Modern Music, 1942

Szárszó 1943. Előzményei, jegyzőkönyve és utóélete. Szerk. Györffy Sándor, Pintér István, Sebestyén László, Sipos Attila. Kossuth, Bp. 1983.

Halmos Béla jegyzetei az Soli Deo Gloria Diákszövetség és a Magyar Élet Kiadó 1943. augusztusi balatonszárszói konferenciáról. Magántulajdon, 1943.

Éneklő Ifjúság. Fszerk: Kerényi György. 1. évfolyam (1941)

Éneklő Nép. Fszerk: Székely Endre. 3. évf. (1949)

Munka. Fszerk: Rozsmann István. 27. évf. (1977)

Zenei Szemle. Fszerk: Szabolcsi Bence. 3. évf. (1949)

IRODALOM:

Bodnár Gábor – Erdős Ákos – Kabdebó Sándor: Ének-zenei ismeretek. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bp. 2015

Havas Gábor – Kulifay Albert: A Soli Deo Gloria szövetség története. URL: <http://sdg.org.hu/konyvek/havas-gabor-es-kulifay-albert-a-soli-deo-gloria-szovetseg-tortenete/02-balla-peter>

Losonczi Ágnes: A zene életének szociológiája. Zeneműkiadó, Bp. 1969.

Dávid Rebeka

Magyar gyermekjáték-gyűjtemény. Szerk.: dr. Kiss Áron. Kiadja Hornyánszky Viktor könyvkereskedése. Bp. 1891.

Kodály Zoltán: A magyar népzene. Zeneműkiadó, Bp. 1971.

Lukin László – Ugrin Gábor: Ének-zene. Gimnázium I-III. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1999.

Pálóczy Krisztina – Pávai István: A népdaloktól a genfi zsoltárokig. Balla Péter népzenei és egyházzenei munkássága. In: Néprajzi értesítő. 96. évfolyam, 2014. Néprajzi Múzeum, Bp. 2015.

DIGITÁLIS IRODALOM:

Balla Péter. Hegedűtanár. Róder Imre Városi Könyvtár. URL:

http://www.vecsesikonyvtar.hu/index.php/kikicsda/item/475-balla_peter

<http://sdg.org.hu/konyvek/havas-gabor-es-kulifay-albert-a-soli-deo-gloria-szovetseg-tortenete/02-balla-peter>

<http://regi.reformatus.hu/mutat/8566/>

http://lexikon.katolikus.hu/S/szárszói_konferencia.html

https://www.nkp.hu/tankonyv/enek_zene_5_ksni/lecke_01_002 (2023.07.12)